

Rüstem ve Sührab

ABBAS GÂİBZÂDE

Hazırlayan
İhsan ŞEHİTOĞLU

Ankara, 2023

Rüstem ve Sührab
(METİN-SÖZLÜK-TIPKIBASIM)

ABBAS GÂİBZÂDE
(1849-1919)

Hazırlayan
İhsan ŞEHİTOĞLU

ISBN: 978-625-6444-25-6

1. Baskı
Aralık, 2023 / Ankara

Yayın Sertifika No
46683

Matbaa Sertifika No
46682

 Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 490
Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt

 Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi
1396. Cadde No: 6/A
06520 Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafik@grafiker.com.tr
Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

Rüstem ve Sührab

(METİN-SÖZLÜK-TIPKIBASIM)

ABBAS GÂİBZÂDE
(1849-1919)

Hazırlayan
İhsan ŞEHİTOĞLU

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	7
Abbas Gâibzâde'nin Hayatı ve Eserleri.....	9
Rüstem ve Sührab.....	10
Kaynakça.....	15
Metnin Okunuşunda Dikkat Edilen Hususlar.....	16
Transkribe Metin.....	19
Sözlük.....	157
Tıpkıbasım.....	165

ÖN SÖZ

Dîvân edebiyatının temel kaynaklarından sayılan *Şâhnâme*, İran'ın millî destanı ve Fars edebiyatının büyük eserlerinden biri kabul edilmektedir. Tek yazarlı uzun eser özelliğiyle dünya klasikleri arasında da saygın bir yer teşkil eden *Şâhnâme*, İranlı ünlü şair Firdevsî'nin X. asırda mesnevi nazım şekliyle kaleme aldığı eseridir. Konu çeşitliliği açısından oldukça zengin bir hacmi bulunan *Şâhnâme*, Keyûmers döneminden başlayarak İran'da Araplar'ın hâkim olduğu döneme kadar geçen zaman sürecindeki olayları ele alır. Destansı anlatımla gerçek bilgiler eserde birlikte sunulur. Yazıldığı andan itibaren ünü geniş bir coğrafyaya yayılarak haklı bir şöhrete sahip olan *Şâhnâme*, Abbas Gâibzâde'yi de etkisinde bırakmış olacak ki eserin önemli bölümlerinden biri sayılan *Rüstem vs Sührab* bölümünü Abbas Gâibzâde, Türkçeye nazmen tercüme etmiştir. Şair, eserinin mukaddimesinde *Şâhnâme*'nin Türkçe nazmen tercümesi olmadığı ve şairliğinin şöhreti tüm dünyaya yayılmış bu İslam şairini kendi vatandaşlarının tanımasını istediği gerekçesiyle bu tercüme yapıldığını belirtir. Şair, mukaddimedede ayrıca bazı beyitleri de kendisinin tercüme eklediğini söyler. Rüstem ve oğlu Sührab arasındaki savaşı esas alan *Şâhnâme*'nin bu bölümünde Sührab'ın öz babası tarafından öldürülmesiyle bölüm trajik bir şekilde son bulur. Abbas Gâibzâde “Bah” adlı gazelinde evlat kısmetinden mahrum olsam da ne gam diyerek eserlerinden *Rüstem ve Sührab*'a bakılmasını ister. Nitekim bu eseri şair âdeta evladı gibi görür. “Olmadımsa ger ata, yoh ise oğlum, ne gamım / Zâde-yi tab'im olan “Rüstem ü Sührabıma bah.” Bu durum şairin eseri ile arasındaki güçlü bağı göstermesi açısından önemlidir. Şairin ilk tercüme eseri olan *Rüstem ve Sührab*'ın ilk baskısı Tiflis'te 1908'de, Arap harfleriyle yapılmıştır. Eserin Arap harfleriyle baskılı nüsha örneği İSAM veri tabanında da kayıtlıdır. Yapılan çalışmada manzum tercüme eserin transkripsiyonlu metninin yanı sıra özellikle eserde geçen Azerbaycan Türkçesindeki kelimelerin anlaşılmasını sağlamak için bir sözlük hazırlanmıştır. Ayrıca eserin tıpkıbasımı da çalışmanın sonunda yer almaktadır.

Eserin nüsha örneğini bulup beni bu nüsha örneğinden haberdar eden, eseri çalışmam için bana cömertçe teklif sunan ve birlikte okuma imkanını da oluşturan araştırmacı, linguist ve dil öğrenme sevdalısı İlyas SAYIM ile destek ve yardımlarını esirgemeyen çalışma arkadaşım Dr. Öğretim Üyesi Hulusi EREN'e teşekkür ederim.

İhsan ŞEHİTOĞLU
2023 MUŞ

SÖZLÜK

A

acıık: Öfke, hiddet, hırs
acııkı dutmak: Öfkelenmek, gazaplanmak
açar: Anahtar
adûl: Sapmak
âgeşte: Bulaşan, bulanana
ahtarmak: Aramak
akreb: Akraha
âlem-fürûz: Alemi aydınlatan
amûd: Çelikten yapılan topuz
an-karîb: Yakın zamanda
aparmak: Götürmek
âsân: Kolay
atâ: Bağış
azm u cezm etmek: Kesin karar vermek

B

bâb: Layık, şâyeste
bacarmak: Becermek, -ebilmek
bâk: Korku, kaygı

bayah: Henüz
baydağ: Bayrak
bebr-i beyân: Bir çeşit kıyafet
be-her: Her bir
beher: Pay, hisse
bende-vâr: Köle gibi
berelmek: Korkudan, hayrettten, şaşkınlıktan gözlerin geniş açılması
beyâtî: Bir müzik makamı
bî-kerân: Sınırsız
bilâ-meks: Durmadan
birûn ez-şümâr: Sayısız
bisât: Halı, kilim
bî-sirâyet: İz bırakmamak
bişik: Kedi
buk'a: Yer, ülke, memleket
bulağ: Pınar
butak: Budak
bürûz: Meydana çıkarma, belirme

C

- cefek:** Abes söz
cefenk: Manasız, boş, değersiz
cereng: Kılıç sesi
cerge: Sıra, saf, dizi
cesîm: İri
ceyran: Ceylan
ceza: Karşılık
cezm: Kesin karar verme
cigin: Omuz
cömülmek: Gömülmek
cû': Açlık
cumak, cummak: Batmak
cünbân: Sallanan, hareket eden
cüre: Tür, çeşit

Ç

- çâker:** Kul, köle
çapmak: Parçalamak,
doğramak
çatmak: Kifayet etmek, erişmek
çermek: Sıvamak

D

- dal:** Arka, sırt
dartınmak: Kurtulmaya
çalışmak, kaçmak istemek
dârû-gîr: Savaşmak

dayak: İstinad edilen, himaye eden

- değişilmek:** Değişmek
demân: Saldırgan, azgın
der-âgûş: Kucaklama
derefş: Bayrak, sancak
derîde: Yırtılmış, yırtık
dest-berdâr: el çeken
dil-gîr: Gücenmiş, kırgın
dincelmek: Dinlenmek
direng: Gecikme, oyalanma
dîrîne: Eski, kadim
döş: Göğüs, sine
dözmek: Dayanmak
dutuşmak: Biribirini karşılıklı tutmak
düğün: Düğüm
düjem: Kızgın
dürûd: Selam
düzelmek: Yerine getirmek

E

- e cen, -a can:** -e kadar, -a kadar
ecnâs: Cinsler, türler, çeşitler,
soylar
emvâl: Mallar, mülkler
enderz: Nasihat
esmek: Titremek

F

fehâret: Övünmek

ferîd: Biricik

fî'l-fevr: Ansızın

G

gırîv: Feryat, figan

gireh: Düğüm, örgü

gîrudâr: Kavga

gûne: Çeşit

gûr: Mezar

güleşmek: Güreşmek

gülümsinmek: Gülümsemek

gürâz: Domuz

ğurrân: Gürleyen

H

haftân: Kaftan

hâlî: Agah, haberdar

hâliyen: Şu anda

hâlû: Dayı

handa: Nerede

harîr: İpek

hatar: Tehlike

havsala: Tahammül dercesi

helelik: Şu anlık

hemâl: Denk

hemânâ: Tamamen

herîf: Rakip

herlemek: Döndermek,
fırlatmak

herze: Saçma

hevâ-dâr: Aşık

heval: Etraf, civar

h'îş: Kendi, bizatihi

hitâm: Son, nihayet, bitim

huffâş: Yarasa

hûriş: Yiyecek

İ

ihzâr: Hazırlama

ilhi: Yılkı

ilhi: Yılkı

indi: Şimdi

irterek: Yarına kadar

itirmek: Yitirmek, kaybetmek

itmek: Yitmek, kaybolmak

K

kabak: Ön taraf

kabakça: Daha önce

kar: Sağır

karıhdırmak: Şaşırtmak

karpmak: Kapmak

kâr-zâr: Savaş

kasem-bâd: Yemin olsun ki

kâsîd: Elçi

kayıtmak: Dönmek

kehter: Kemter, itibarsız

kelef dolaşmak: İçinden
çıkılmaz bir hale gelmek

kelek: Hile, tuzak

kemâ-kân: Olduğu gibi

kenîz: Cariye

kerkes: Akbaba

kesb: Çalışarak kazanma

keyd: Hile

kışkırık: Bağırarak

kirdâr: İş, davranış, üslup

Kirdigâr: Allah

Kişvad: Eski bir Pers
kahramanının adı

koşun: Askeri birlik, kalabalık

kömek: Yardım

könül: Gönül

kövrelmek: Duygulanmak

kucmak: Kucaklamak

kûpâl: Boyun

kûre: Ocak

kurtarmak: Bitirmek

kûşîş: Çabalama

külek: Rüzgar

küllî cem: Cümle âlem

küştfî dutmak: Güreşmek

L

lahn: Nağme, ezgi

leng: Aksama

leşker: Asker

li'ân: Lanetleşme

lihâf: yorgan

M

mâdyân: Mâdiyân, Kısırak

mahnı: Şarkı

mahz: Sırf

mâr: Yılan

maral: Meral, dişi geyik

mat: Şaşırmış

mebâdâ: Sakındırmak

medâr: Dönüş

mekes: Sinek

mekr: Hile

meks: Durma, bekleme

merg: Ölüm

mezâ mâ-mezâ: Olan oldu,
geçen geçti

mezmûn: Yerilmiş

möhre: Boncuk

mûr: Karınca

mûş: Fare

mürâât: Riayat etmek

mürûr: Geçiş

müsellah: silahlı

müstemend: Gamlı, dertli

N

nâm-ver: Pehlivan, yiğit

nâm-zed: Nişanlı, adaklı

nasb: Yükselme

nejâd: Soy, nesil

Nemse: Nemçe, Avusturya

nemud: Göstermek

neve: Torun

nîreng: Hile, desise

niyâm: Kılıç kını

nîze: Mızrak

nûş-dârû: Panzehir

O

oĥşamak: Benzemek

onalmaz: Düzelmaz, ıslah edilmez

oturmak: Uygun gelmek

Ö

ötüşmek: Geçmek

P

pâpûş: Pabuç

pâsbân: Bekçi

pâyimâl: Ayaklar altına alınmış

peder-küş: Baba katili

pesend: Beğenme, seçme

peser: Oğul

pey-â-pey: Birbiri ardınca

pîl-ten: Cüsseli

pîşvaz: Karşılama

püşt ü penah: Arka, yardımcı, sığınak

R

reme: Küçük veya büyükbaş hayvan sürüsü

remîde: Kaçmak

reşâdet: Olgunluk

rezm: Savaş, kavga

rû vermek: Ortaya çıkma, meydana gelmek

rû-be-hâk: Toprağa dönük

S

sağrı: Hayvanın ve özellikle atın beliyle kuyruğu arasındaki dolgun yuvarlak kısım

sâlâr: Baş, reis, kumandan

sancılmak: Takılmak, asılmak

sarı: Taraf, semt

savâb: Doğru

seberdemek: Sendelemek

sebertmek: Yere sermek

seffâk: Çok kan dökücü

sehm-dâr: Paydar

semer: Efsane

senger: Hendek

sevğât: Hediye

sıçkan: Sıçan

simât: Sofra

sinân: Süngü

sipehbüd: General

sipehdâr: Komutan

sivâ: Başka, gayrı

soyurma: Kınından çekilmiş,
yalın

süm: Toynak

Ş

şele: Yük

şerh-â-şer: Gürül gürül

şerîr: Şerli

şeyhe: Kişneme, kişneyiş

şöhre: Şöhret, meşhur

şûriş: Kargaşa

şürût: Şartlar

T

tâb getirmek: Güç yetirmek

tapşurmak: Teslim etmek

tay: Denk, eş

tefâvüt: Farklılık

tek u pû: Koşmak, koşuşturmak

tek: Gibi

tele: Hile

teng: Dar

tenûmend: Uzun boylu, boylu
poslu

tepük: Çifte

tîğ-zen: İyi kılıç kullanan

tîzce: Çabucak

tohtamak: Rahatlamak,
sakinleşmek,

tu'me: Yiyecek, azık

tuhfe: Hediye

tûl u tûlânî: Uzun uzadıya

tük: Tüy

U

uca: yüksek

Ü

üstüvâr: Sağlam, dayanıklı

üzmek: Kesmek

V

vādār: Mecbur

varta: Tehlike

verziş: Esiş, esme

Y

yal: At yelesi

yalankac: Yalın, kınından çıkmış

yaluvlanmak: Alevlenmek

arak: Silah

yaşıl: Yeşil

yavıq: Yakınlarda

yegin: Zorlu, şiddetli

yehar: Eyer

yeksâle: Bir yaşında

yel: Pehlivan, kahtaman, yiğit

yengiden: Yeniden

yerimek: Yürümek

yeriş: Akın, hücum

yeriş: Saldırı

yeritmek: Sevk etmek, hücum ettirmek

yeritmek: Yürütmek; sürmek

yığnak: Kalabalık

yiye: Sahip

yuhlamak: Uyumak

yügen (yüken, yüyen): Dizgin

Z

Zâbülsitân: Zâbü vilayeti.

zamâne: Devir, devran

zemen: Zaman

zer-endûd: Altın kaplama

zireh: Zırh

zûr: Kuvvet, güç